

Het innerlijke licht (George Fox)

Voorganger: Ds. Heleen Weimar

Lezingen:

1^e schriftlezing: Jesaja 58: 6-10

2^e schriftlezing: Mattheüs 3: 13-17

Inleiding,

In onze serie 'Allemaal heiligen' is de heilige van deze zondag George Fox, stichter van het Religieus Genootschap van Vrienden, beter bekend als de quakers. Zijn sterfdatum is 13 januari 1691. Het is aan George Fox te danken, dat deze dienst er anders uitziet dan gewoonlijk. Bij de quakers is de gezamenlijke stilte het allerbelangrijkste onderdeel van hun bijeenkomsten. Om dat enigszins te ervaren, zullen wij in deze dienst ook veel langer dan we gewend zijn stil zijn. De stilte in deze dienst komt in plaats van de preek. Dat scheelt! Maar omdat ik jullie toch heel graag iets mee wil geven over de betekenis van George Fox, duurt deze inleiding extra lang!

George Fox werd geboren in 1624, als zoon van een wever. Zelf werd hij schoenmaker. Al op jeugdige leeftijd had hij moeite met het geloofsleven in de Anglicaanse kerk. Vooral aan de religieuze leiders en voorgangers kon hij niet merken dat ze beleefden wat ze beleden.

Na een jarenlange zoektocht en gesprekken met voorgangers en gelovigen van zowel de staatskerk als daarvan afgescheiden groeperingen, beleefde hij zijn eerste openbaring in 1647 – hij was toen 23 jaar oud. Hij hoorde een stem die hem zei: 'Er is iemand die het verlossende woord spreken kan, Christus Jezus.' Op grond van deze en andere ervaringen ging hij geloven in de directe ontmoeting met Christus, 'the light of Christ within' (het innerlijke licht van Christus), zonder tussenkomst van bijbeluitleg, prediking of sacramenten, en hij geloofde dat dat mogelijk was voor ieder mens, ongeacht opleiding, wijding of geestelijke bagage.

Er ontstonden groepen van medestanders die in kleine verbanden samenkwamen om in alle eenvoud en stilte te bidden en te wachten op 'that of God in everyone' ('dat van God in iedereen').

Doordat George Fox heftig tegen de Anglicaanse kerk fulmineerde, werd hij meerdere malen gearresteerd, op grond van godslastering of eed-weigering. In een rechtszitting in 1650 werd hij tot 6 maanden gevangenisstraf veroordeeld. 'Beef (tremble) voor het aangezicht van God!' riep Fox de rechter toe. Deze moest erom lachen. Hij wist dat er in de samenkomsten die Fox hield mensen soms in vervoering begonnen te schudden over heel hun lichaam. 'Jullie zijn inderdaad sidderaars (quakers),'

antwoorde de rechter. Fox nam die benaming quakers als geuzennaam over. Een andere naam voor de quakers is het Religieus Genootschap van Vrienden. Dat komt uit Johannes 15, waar Jezus tot zijn leerlingen zegt: 'Jullie heb ik vrienden genoemd, omdat ik alles wat ik van mijn Vader gehoord heb, jullie bekend heb gemaakt.'

De quakers schaften zo'n beetje alles af wat in de christelijke traditie gewoon of gewoonte was. Geen doop en geen eucharistie. Geen beelden, geen symbolen aan de muur. Geen credo, geen geloofsformulieren. Geen ambten, geen bijzondere gewaden. Geen orgels, geen torens op hun gebouwen. Geen kerkelijke hoogtijdagen, dus geen Kerst en Pasen. Waarom? Om alle uiterlijkheid en afleiding weg te nemen. Quakers meenden en menen dat zich in ieder mens iets goddelijks bevindt en dat de openbaring van Gods Geest altijd door gaat, zij het dat je heel veel weg moet doen om 'that of God in everyone' te onderkennen, toe te laten, werkzaam te laten worden. 'That of God in everyone' wordt ook 'het innerlijke licht' genoemd, naar Johannes 1,9 'Het ware licht, dat ieder mens verlicht, kwam in de wereld.' Het licht staat voor het doorwerken van de Geest in élk mens.

Bijeenkomsten van de quakers verlopen zeer eenvoudig. Er wordt helemaal niets voorbereid. Er is geen liturgie. Gelovigen zitten in stilte bijeen. Het kan gebeuren dat er vanuit de stilte iemand opstaat en het woord neemt. Dat kan een gedachte zijn die bij hem of haar is opgekomen, of een bijbeltekst of iets uit een geschrift van de quakers. Heel zelden wordt er iets gezongen. Degene die het woord neemt maakt geen oogcontact met de aanwezigen. Het is ook niet de bedoeling dat erop gereageerd wordt. Daarna is het weer stil of neemt een ander het woord. Als het het hele uur stil blijft, is de bijeenkomst niet mislukt. Spreken vanuit de stilte is niet het eerste doel van de bijeenkomsten. Meer evangelicale quakerbijeenkomsten hebben wel de vorm van een eenvoudige protestantse dienst. Daar wordt wel gezongen en uit de Bijbel gelezen. En daar zal men eerder spreken van het 'inwaartse licht' of het licht van de heilige Geest dan van het innerlijke licht.

De gezamenlijk beleefde stilte werkte door in het dagelijkse en maatschappelijke leven van de quakers in de begintijd. In hun ogen was iedereen gelijk, daarom noemden ze iedereen jij en jou (thou i.p.v. you), namen

ze voor niemand de hoed af en kleedden ze zich met opzet sober en eenvoudig, als bewijs van hun scepsis jegens maatschappelijke rangen en standen. En ze waren van meet af aan sterk pacifistisch. Toen George Fox weer eens in de gevangenis zat en Cromwell hem aanbood om als vrij man dienst te nemen, wees hij het aanbod vriendelijk af met de woorden: 'Nee, want ik leef in de deugd van dat leven en die kracht die de oorzaak van alle oorlogen wegneemt en ben in een vredesverbond gekomen, dat bestond voordat er oorlogen en strijd waren.'

De eeuwen door hebben de quakers een indrukwekkende staat van dienst op het gebied van emancipatie (vanzelfsprekend!) en slachtofferhulp. Ze hebben zich ingezet voor gevangenhervorming, keerden zich tegen de doodstraf, namen het op voor de Indianen, bestreden het systeem van de slavernij, veroordeelden discriminatie en racisme en namen het op voor vrouwenemancipatie. In 1947 ontvingen ze de Nobelprijs voor de vrede.

Wat wij van George Fox en de quakers kunnen leren, is het geloof in het innerlijke licht in ieder mens en de betekenis van gezamenlijk beleefde stilte, het gezamenlijke wachten op, zich uitstrekken naar dit innerlijke licht, naar 'that of God in everyone'. Quakers hebben een eigen techniek ontwikkeld om in de stilte daarmee in contact te komen. Die techniek noemen ze centring down, vrij te vertalen als met aandacht naar binnen gaan. In 1929 gaf een quaker er de volgende omschrijving van:

Het is een eigensoortige concentratie van het innerlijk leven, waarbij het verstand, het gevoel en de wil als het ware ineenvloeien in een afwachtende en ontvankelijke houding. Op de beste momenten wordt collectief een hogere aanwezigheid ervaren, een gevoel van eerbied en ontzag, een zich gezamenlijk uitstrekken om in aanraking te komen met het instromende leven van de Geest.

Of zoals het recent door een quaker uitgedrukt werd:

In de aanbidding ontdekt dat wat er van God in mij is (that of God in me) dat wat er van God in anderen is (that of God in others) en worden we opgenomen in een heilige gemeenschap, als wij antwoorden op de geest van God, in wiens aanwezigheid wij elkaar ontmoeten.

Het gaat hier duidelijk dus niet om individuele meditatie die toevallig in groepsverband plaatsvindt.

Doordat allen zich naar binnen keren, stemmen ze op elkaar af.

(Iets hiervan maken wij in onze diensten heel soms mee in het stil gebed na de voorbeden. Dat is meer dan een persoonlijk bidden dat toevallig in groepsverband plaatsvindt. Soms kun je al biddend het gevoel krijgen dat we dan in gebed met elkaar samenvallen.)

Zich uitstrekken naar that of God in everyone gebeurt nadrukkelijk niet alleen in de stilte, niet alleen tijdens een bijeenkomst. That of God in everyone is de basis van de menselijke waardigheid en tegelijk de uitdaging om erin te geloven, het te ontdekken in ieder en alles en er antwoord op te geven. Zoals George Fox zegt: 'Wandel vrolijk over de aarde en geef antwoord op dat wat van God is in ieder mens.'

(En dat doet weer sterk denken aan wat we van Eddy Hillesum lezen, anderhalve maand geleden. Ook zij was immers een heel praktisch ingestelde mystica. Andersom zijn veel quakers ook echte dagboekschrijvers.)

Anders dan de quakers in hun bijeenkomsten, gaan wij nu wel eerst uit de Bijbel lezen en zingen. Lezing en lied gaan beide ook over Gods licht in mensen en wat dat kan uitwerken.

Daarna nemen we een voor ons doen lange stilte in acht, minstens 5 minuten, gevolgd door een lied. Om recht te doen aan de quakergewoonte om vanuit de stilte het woord te kunnen nemen, wil ik ook in onze dienst daarvoor gelegenheid geven. 'Delen wat van God is' heb ik het genoemd. Wie wat wil zeggen kan gaan staan, en dan kom ik met de microfoon naar diegene toe. Maar daarbij mag er van geen enkele geforceerdheid of gedwongenheid sprake zijn. Deze dienst is niet mislukt, als er niemand is die iets zeggen wil vanuit de stilte. We hoeven immers niet het gevoel te hebben dat we dit zelf moeten organiseren!

Lezen: Jesaja 58,6-10

Zingen: Vernieuw Gij mij, o eeuwig licht, Lied 834

Literatuur

- Auke Jelsma, 'Mystiek bij quakers en methodisten', Encyclopedie van de mystiek. Fundamenten, tradities en perspectieven (Kok 2003)
- Jan Oegema, 'Open religie of hoe te leren de ziel in te houden (de quakers, John Barclay)', De stille stem. Niet-weten als levenshouding (Nieuw Amsterdam Uitgevers 2011)
- Dorothee Sölle, 'De Gemeenschap der Vrienden en het innerlijke licht', Mystiek en verzet. 'Gij stil geschreeuw' (Ten Have 1998)
- <http://gereformeerden.wordpress.com/de-quakers/>